

בקיאות חכמי ישראל בחסירות ויתירות

לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה, שהיו אומרים: ו' דגחון חציין של אותיות של ספר תורה, דרש דרש חציין של תיבות, והתגלח של פסוקים כו'.
בעי רב יוסף ו' דגחון מהאי גיסא או מהאי גיסא? א"ל אביי נייתי ספר ואמנונהי מי לא אמר רבב"ח לא זז משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום, א"ל אינהי בקיאי בחסרות ויתירות, אנן לא בקיאינן.
בעי רב יוסף והתגלח מהאי גיסא או מהאי גיסא, א"ל אביי פסוקי מיהא ליתו לימנויה, בפסוקי נמי לא בקיאינן, דכי אתא ראב"א אמר במערבא פסקו ליה להאי קרא לתלתא פסוקי כו'.
קדושין ל' סע"א

ההבנה השטחית של דברי רב יוסף אלו מפליאה מאד, הן רב יוסף הוא האומר ספר תורה שנכתב המלא חסר פסול, ראה מנחות כ"ט סע"ב, ואם אין אנו בקיאים בחסירות ויתירות הרי כל ספרי תורה שלנו המה בספק פסול. וביחוד אם בזמנו של רבב"ח כן ידעו ובהיות להם איזה ספק לא זזו משם עד שמנאו, איך זה יכלו לשלול הידיעה מכל חכמי אותו הדור של רב יוסף בן אותה התקופה.
כן יפלא אשר אמר רב יוסף כי גם בפסוקי לא בקיאינן, בעוד שרב יוסף הוא האומר כי כל פסוקא דלא פסקה משה אנן לא פסקינן ראה מגילה כ"א ע"א, ואם אין אנחנו יודעים מקום הפסק הפסוקים הן לא נדע איפה פסק משה.

מעניין הוא גם השינוי בסגנון אביי, על אשר בעי רב יוסף בענין המלאים והחסרים אמר נייתי ספר ואמנונהו, כלומר אני אמנה אותם, והלאה כאשר בעי רב יוסף במנין הפסוקים אמר פסוקי מיהו ליתו למנויי, שהכוונה כי מי שהוא או רב יוסף עצמו ימנה אותם -- ?

אולם המעמיק בדברי רב יוסף אלו ימצא כי באמרו "אנן" לא בקיאינן בחסירות ויתירות או בפסוקים לא היתה כוונתו לשלול ידיעתם מכל החכמים שהיו אחרי הסופרים הראשונים, שבאמת גם המה בקיאים במסורת התורה הכתובה ונשתמרה בימות דור ודור כמו שהעיד ר' מאיר על עצמו לא מבעי בחסירות ויתירות דבקי אנא, סוטה כ' סע"א, אך לאשר רב יוסף מאור עינים היה כנודע ובכן לא יכול לעיין בעצמו בספר למנות המלא והחסר, ואם כי היה סגי נהור, כלומר זכרן מצויין בבקיאות, הן חלש ואיעקר ליה תלמודיה, ואך תלמידיו וביחוד אביי הזכיר לו משנתו, ראה נדרים מ"א ע"א, ולכן גם בשאלה זו אמר אביי ליתי ספר ואמנונהי כלומר אני אמנה אותם, אבל רב יוסף דייק ותני הוי ולא רצה לסמוך עצמו על תלמידיו, לכן השיב: אינהו – כלומר רבה בר בר חנה וחבריו – בקיאי, אנן לא בקיאינן, הכוונה אנן = אני ואתה, ראה שו"ת הריב"ש סי' ש"צ שבאמרם במגילה י"ח "אנן מי ידעינן" אין הכוונה שכל חכמי הדור לא יודעים, ולא על הכלל כולו נאמר כי אם על עצמו ותלמידו.

על חציין של תיבות לא בעי רב יוסף, יתכן שבאמת הקריא אחד התלמידים לפניו ועמד על מנין המלים, ראה שבת מ"ט ע"ב שאמרו: אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי, כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת שבתורה ארבעים חסר אחת, בעי רב יוסף ויבא הביתה לעשות מלאכתו (בראשית ל"ט) ממנינא הוי או לא? א"ל אביי וליתי ס"ת ולמנו... מי לא אמר רבב"ח אר"י לא זז משם עד שהביאו ס"ת ומנאום, א"ל כי קא מספקא לי משום דכתיב והמלאכה היתה דים (שמות ל"ו), הי מנייהו נפיק, הרי שלא נסתפק רב יוסף במה שיכול היה לברר כי אם בחקירה התלויה בשיקול הדעת.

אמנם נסתפק במנין הפסוקים אם והתגלח מהאי גיסא או מהאי גיסא, על זה א"ל אביי אני אקרא לפניך ואתה תעמוד על המנין, לפי הענין והכוונה תדע מקום הפסק כל מקרא, אך לאשר בני מערבא גמרו קריאת התורה אחת לשלש שנים (ראה מגילה כ"ט ע"ב) והוצרכו לחלוקה מיוחדת לשבעת הקרואים מדי שבת בשבתו הוכרחו לפעמים להפסיק באמצע כמבואר בנדרים ל"ח רע"א במערבא פסקין להדין פסוקא לתלתא פסוקין, וראה אשר אמר רב יוסף כמה מעליא הא שמעתתא דכי אתא רשב"י אמר אמרי במערבא ערבית דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם אמת, וזה שאמר רב יוסף "אנן" לא בקיאינן.

[הרב ראובן מרגליות, המקרא והמסורה, עמ' יג-טו]